

Munich Personal RePEc Archive

**The mediation in the sphere of higher
education – innovative model of
communication in bulgarian universities**

Andreeva, Andriyana

University of Economics – Varna

2020

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/104793/>
MPRA Paper No. 104793, posted 18 Dec 2020 07:24 UTC

МЕДИАЦИЯТА В РАЗЛИЧНИТЕ ОБЩЕСТВЕНИ СФЕРИ

**Сборник с доклади
от национална кръгла маса
4 ноември 2020 г.**

THE MEDIATION IN THE DIFFERENT PUBLIC SPHERES

**Round table proceedings
4 November 2020**

2020

Издателство „Наука и икономика“
Икономически университет – Варна

University publishing house „Science and Economics“
University of Economics – Varna

**МЕДИАЦИЯТА В СФЕРАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ –
ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА КОМУНИКАЦИЯ
В БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ**

*Доц. д-р Андрияна Андреева
Икономически университет – Варна*

**THE MEDIATION IN THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION –
INNOVATIVE MODEL OF COMMUNICATION
IN BULGARIAN UNIVERSITIES**

*Assoc. Prof. Andriyana Andreeva, PhD
University of Economics – Varna*

Резюме: В доклада се изследва и представя взаимосвързката медиация - висше образование. Моделите за обучение в българските училища са подвластни на промените в обществените отношения и в тази посока в доклада се представят някои от възможностите за приложение на методите на медиация в по-широк план, а именно, като превенция за предотвратяване на конфликти, създаване на възможност за ефективно общуване в академична среда и предпоставка за успех в професионалната реализация. В заключение се правят изводи, касаещи приложението на медиацията в сферата на висшето образование и се отправят препоръки за разширяване обхвата на нормите за Закона за медиацията.

Ключови думи: образование, медиация, висши училища, комуникация, университети.

Abstract: The report examines and presents the relationship between mediation and higher education. Models of education in Bulgarian schools are subject to changes in public relations and in this direction the report presents some of the possibilities for applying the methods of mediation in a broader sense, namely, as prevention of conflicts, creating opportunities for effective communication in an academic environment and as a prerequisite for success in professional realization. Conclusions are made regarding the application of mediation in the field of higher education and recommendations for expanding the scope of the norms of the Mediation Act.

Key words: education, mediation, higher schools, communication, universities.

Въведение

Проблематиката свързана с медиацията е колкото позната за широката българска общественост, толкова и нова и недотам разработена в нормативен и реализирана в практически аспект. Нормативната уредба на медиацията е изградена в няколко източника разположени на различни йерархични нива, което е положително предвид възможността с актове на различни нива да се даде база и съответно да се детайлизира уредбата съобразно специфики на отделните правни институти или сфери на приложение. Източниците на национално ниво обхващат: Закон за медиацията (Обн., ДВ, бр. 110 от 17.12.2004 г), Стандарти за обучение на медиатора, Процедурни и етични правила за поведение на медиатора, Наредба №2 от 15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора (Обн. ДВ. бр. 26 от 27 Март 2007 г.).

В мотивите към Закона за медиацията при неговото предлагане за обсъждане в НС е посочено: „промените в българското общество през последните десет години формираха потребността от въвеждането на нови институции и механизми за разрешаване на правни и други спорове освен с утвърдените досега“, както и че „това е нов за страната социален и правен институт“. Шестнадесет години след приемане на закона, медиацията вече е способ, който набира своите привърженици, но и се бори с предразсъдъците и традиционализма на българското общество. Като „процедура на подпомагани преговори“ медиацията се основава на сътрудничество между страните с цел преодоляване на спора и постигане на споразумение. Предимствата ѝ са в нейната **бързина** (обикновено се провеждат една или няколко общи срещи със страните, като е възможно да бъдат проведени и индивидуални срещи между страна по спора и медиатора за по-ясното разкриване и формулиране на интересите, претенциите и склонността към отстъпки в търсене на компромисни решения); **минимизиране на разходите** (възнаграждението за медиатора и таксите за процедурата са по-ниски в сравнение със съдебните и арбитражните производства); **удобство за страните** (те сами определят времето и мястото на провеждане на срещите); **неформалност** (страните не са обвързани от сложни процесуални правила, срокове и пр.); **поверителност** (по правило съдебните производства са публични, докато преговорите в хода на медиацията са изцяло поверителни, а участниците в процедурата са длъжни да пазят в тайна всички обстоятелства, факти и документи, станали им известни в тази връзка) (Александров, А., 2015) (Андреева, А., Йолова, Г., Благойчева, Хр., Александров, А., Банов, Хр. & Йорданов, Зл., 2020)

Националната нормативна уредба в сферата на медиацията е динамична и със стремеж да отговори на промяната в обществените отношения, респективно на потребността от разширяване приложното поле на медиацията, както и за хармонизиране на вътрешните норми с европейските (Директива 2008/52/ЕО).

Медиацията като извънсъдебен и доброволен способ за разрешаване на спорове е приложима в различни обществени сфери. В България традициите на обществото са пренесли във времето потребността и ролята на лица, които добросъвестно да участват и да подпомагат разрешаването на конфликти и да свързват в процеса на тяхното общуване други субекти, при необходимост от създаване на доверие и балансирана среда. Това е относимо, както в области свързани с материални интереси (търговска сфера), така и в нематериалната сфера, към която принадлежи и образованието. В съвременният етап след въвеждането на медиацията в българското законодателство процесът на нейното приложение е не лек, като нормите на закона се тълкуват буквално и процедурата се прилага в по-ограничен кръг области. В последните няколко години се наблюдава потребност от навлизането ѝ в сфери, като здравеопазване, образование, както и разширяване на периметъра на правните спорове, при които тя би била подходяща. За това съдейства и активната позиция на обучителните организации, както и интереса на научните среди, които поставят изследването на медиацията на полето на доктрината. Въпреки това можем да кажем, че като правен институт медиацията не е изследвана в нейната цялост и това е празнина в правната теория, която има потребност да бъде наситена с анализи способстващи както за правилното разбиране и приложение на този

извънсъдебен способ, така и за разширяване на приложното му поле и привнасяне на чуждестранен добър опит за усъвършенстване на националната правна рамка.

Разглеждайки проблематиката на медиацията през призмата на образователния модел и образователната среда в българските училища, **актуалността на поставения въпрос** е безспорна. Зачестилата агресия в българските училища е една от причините да се поставя въпроса за включване на медиатори в началните и средни училища и ролята им в процеса по решаване на конфликти. На този етап обаче все още не е изследван въпроса за потребността и ползата от приложението на медиацията в сферата на висшето образование в страната. Нормативната уредба на висшето образование – Закон за висшето образование (ЗВО), Правилник за приложение на закон за висшето образование (ППЗВО), Закон за развитието на академичния състав в Република България, ППЗРАСРБ, както и вътрешните правилници на висшите училища в страната не регламентират приложението на медиацията в образователния или научноизследователския процес. В това отношение българският образователен модел на висше образование не се различава драстично от чуждестранните. Медиацията в образованието се прилага, като ефективен метод за справяне с конфликтите, но преимуществено на ниво основно и средно образование, т. е. в училищата, където децата са все още в групите малолетни и непълнолетни лица и където ролята на медиатора се съчетава с тази на психолога при овладяването на конфликта. Сред страните прилагачи медиацията в образователната сфера са Австрия, Аржентина, Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Естония, Индия, Ирландия, Испания, Италия, Китай, Казахстан, Латвия, Литва, Лихтенщайн, Люксембург, Малта, Нидерландия, Норвегия, Полша, Португалия, Румъния, САЩ, Словакия, Словения, Унгария, Финландия, Франция, Холандия, Чехия, Швейцария, Швеция, Южна Корея, Япония, Австралия и др.. Този метод навлиза в образованието през втората половина на XX век в САЩ и се обвързва със социалната отговорност по пътя на своето еволюиране. Преминавайки през различните етапи от този път медиацията навлиза в учебните програми на учениците на американските училища, а след това надхвърляйки границите тя навлиза в Англия и други държави по света. Медиацията е с различна законодателна регламентация в отделните национални законодателства, като преобладава модела на специален Закон за медиацията, липса на изрични норми в източниците регламентиращи образованието.

В контекста на гореизложеното интерес за автора представлява съотнасянето на приложението на методите на медиацията в академична среда и представянето на иновативен модел за комуникация в университетите.

Цел на настоящата разработка е да се изследва и представи взаимовръзката медиация – висше образование. В доклада се представят някои от възможностите за приложение на методите на медиация в по-широк план, а именно като превенция за предотвратяване на конфликти, изграждане на среда за ефективно общуване в академична среда и предпоставка за успех в професионалната реализация. В заключение се правят изводи, касаещи приложението на медиацията в сферата на висшето образование и се отправят препоръки за разширяване обхвата на нормите за Закона за медиацията.

За реализирането на поставената цел авторът си поставя следните **изследователски задачи**: 1) Нормативен анализ на приложими разпоредби на Закона за медиацията; 2) Изследване на модела за ефективна комуникация в сферата на висшето образование и представяне на Университетски център по медиация Икономически университет - Варна; 3) Обосноваване на изводи и препоръки за разширяване приложното поле на медиацията.

Докладът съчетава **комплексни изследователски методи**, ползвани в правната доктрина, като нормативен, сравнителноправен, индукция и дедукция. Материалът е съобразен с националното законодателство към 30 октомври 2020 г.

1. Приложение на медиацията в сферата на висшето образование

В правната материя обществените отношения възникващи и развиващи се в сферата на висшето образование са относими като предмет на регулиране от специалното административно право (Димитрова, Д., 2019). Това от една страна указва значимостта на тези обществени отношения, поради което държавата е поела контрола за тяхното законосъобразно протичане. Същевременно обаче висшите училища разполагат с известна самостоятелност, а образователния процес е подчинен на принципа на академичната автономия (Димитрова, Д., 2016)(Димитрова, Д., 2017). Безспорна е връзката на образователната система с бизнеса, администрацията, правосъдието и всички останали обществени сфери. Това взаимодействие е взаимно предвид ключовата и основополагаща роля на образованието за формирането на професионалисти във всички обществени сфери. В последните години нормативната уредба – ЗВО регламентира и участието на бизнеса в образователния процес, с оглед задаването на потребностите от обучавани лица и познанията, които са им необходими за успешна реализация. Именно тази симбиоза провокира и някои въпроси свързани с използването на медиацията в сферата на висшето образование. Медиацията е един от социалните инструменти за извънсъдебно разрешаване на спорове, включително и интегриране на ролята и значимостта на медиацията чрез дейността на медиатора и в други области като образователна медиация, здравна медиация, културна медиация, гражданска медиация и т.н.¹

Културата на общуване посредством методите на медиацията и разрешаването на спорове е една от възможностите за приложение на медиацията. Общуването в университетите е подвластно на няколко категории норми, които действат кумулативно. От една страна това са специалните административни норми относими за регулиране на отношенията в образователния процес, формиране правата и задълженията на студенти, специализанти и докторанти (Банов, Х., 2018, №4, с. 64-88) (Банов, Х., 2018). От друга страна са трудовоправните норми уреждащи отношенията между членовете на академичния състав и висшето училище. Не на последно място и значение са етичните норми на академично общуване. Именно тази симбиоза от правни и етични норми следва да създаде една академична среда за провеждане на образователния и научноизследователския процес.

¹ <https://epale.ec.europa.eu/bg/blog/obrazovatelната-mediация-v-blgariya-sshchnost-i-znachenie-v-socio-kulturen-i-obrazovatelyn>

Българската образователна система е единство от образователните степени и навлизането на медиацията следва да се извърши във всяка една от тях, отчитайки спецификите на образователния процес във всяка, съответно потребностите на лицата (ученици, студенти, докторанти), както и вида конфликти, които следва да се разрешават посредством методите на медиацията. В тази връзка важна стъпка за навлизането на медиацията в сферата на образованието е внедряването на длъжността „Образователен медиатор“.²

Медиацията в образователната сфера се нуждае, на първо място от познаване и приемане от субектите в рамките на определена сфера и на второ място от уредбата на нормативно ниво – закони и подзаконовни нормативни актове. Именно изграждането на добра национална нормативна база ще предостави рамката, в която висшите училища биха могли да детайлизират уредбата съобразно спецификата си в своята вътрешна уредба.

2. Университетски център по медиация ИУ – Варна

С решение на АС на ИУ – Варна през 2020 г. е създаден първият в страната Университетски център по медиация при ИУ – Варна (УЦМ). Идеята на учредителите е центъра да работи за създаването на една балансирана среда на обучение и научни изследвания в съответствие с академичния дух, като се залага на превенция, профилактика и овладяване на конфликтите посредством методите на медиация. За реализирането на целта и поставените задачи УЦМ разполага с медиатори доброволци, от висшето училище и външни от партньори (Институт „Итера“, Камара на медиаторите в България и др.). Същевременно стремежът е да се популяризира медиацията сред студентите, преподавателите и административния персонал на висшето училище, посредством планирането и изпълнението на мероприятия – обучения за ефективна комуникация, приложение на медиацията в бизнеса, както и сертифициращи и надграждащи обучения.

За осъществяване на „мост“ между начално-средно и висше образование са планирани съвместни прояви ученици – студенти, както и учители – членове на академичния състав. Посредством тези съвместни дейности се цели плавна връзка между образователните степени и пренасяне на общуването от една среда в друга. Именно тези плавни стъпки в надграждане на медиаторските умения са гаранция за изграждане на балансирана среда на общуване в българското образование, респективно развиване на академичния модел на медиация.

На ниво висше училище е създадена нужната вътрешна рамка – Правилник за устройството, дейността и управлението на Университетски център по медиация при Икономически университет – Варна. Разработени са образци на документи и е подготвена процедурата за реализация на медиация.

² Код 53123004 въведена със Заповед на министъра на труда и социалната политика с №РД01-715/19.09.2017 г на основание чл.110, т. 5 от Наредбата за приобщаващото образование (приета с ПМС №286 от 2016 г.) и във връзка с Решение №373 от 5 юли 2017 г. за създаване на Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане на ученици в образователната система в задължителна предучилищна и училищна възраст Мирослав Людмилов.

Стартирал е процесът по изграждане на партньорска мрежа от институции и организации свързани с медиацията – Договор за сътрудничество с Институт „Итера“ , Камара на медиаторите в България.

За успеха на модела – Медиация в университета, за създаване на среда на обучение без конфликти е важна подкрепата на академичното ръководство.

Процесът по реализация на модела тепърва предстои да се развива, като вече са заложили следващите стъпки:

➤ Да се сформира вътрешен екип от сертифицирани медиатори – членове на академичния състав (с представители от всички академични длъжности – асистент, гл. асистент, доцент и професор), представители на административния персонал, студенти и докторанти;

➤ Съставяне на програма за дейностите по медиация на годишна база и на 4 г. период (съвпадащ с периода за обучение в ОКС „Бакалавър“); работа със студентите от 1 курс за запознаването им с методите и приложното поле на медиацията и последващото им обучение в рамките на периода да следването им, провеждане на анкети сред обучавани, преподаватели и административен персонал с цел набиране на информация и данни за емпирично изследване на процеса.

➤ Научно изследване на медиацията в сферата на висшето образование.

Заклучение

Извършеното изследване не претендира за изчерпателност. То е предназначено да постави фокуса на внимание на аудиторията върху значимостта на медиацията за висшето образование и потенциалните ползи при навлизането на методите на медиация в академичните среди. Същевременно се дава възможност на автора да направи някои изводи, обобщения, както и да начертаят тенденции пред разширяването в приложното поле на медиацията по посока образователната сфера.

На първо място, медиацията в образователната сфера е необходима във всяка една от образователните степени. Процесът е стартирал на ниво училищно образование, като това е правилния подход да се заложи на методите на медиация сред учениците и да се изгради една плавна връзка и надграждане на ниво висше образование;

На второ място, на този етап липса изрична нормативна уредба за приложението на медиацията в образованието, което е предпоставка за различни тълкувания и не благоприятства създаването на единен модел в образователните институции в страната. С оглед на това може да бъде направено предложение *de lege ferenda* за включване на текст в Закона за медиацията, които да разшири приложното поле на медиацията залагайки този метод и в образователната сфера. На база на това в правилниците на училищата и университетите да се предвиди детайлизация съобразно потребностите

На трето място, университетите и съответно българското висше образование е сферата, в която медиацията може не само да създаде балансирана среда за обучение, но и да предпостави прилагането на успешните медиаторски методи в бъдещата професионална работа на обучаваните лица. С оглед на автономията на висшите училища медиацията може успешно да бъде интегрирана, както като метод за разрешаване на

конфликти, алтернатива на юридическата отговорност, така и като образователна програма с оглед на ползите ѝ при различни професии.

Българското общество и по-конкретно образователните институции вече са поели пътя за въвеждането на медиация в различните и аспекти (превенция, разрешаване на конфликти и др.) в образователната сфера се прави стъпка в посока актуализация в модела на обучение и средата за провеждането му в българските училища. Целта е училищата и университетите да провеждат образователния процес и научните изследвания в балансирана среда, в която конфликтите се овладяват по алтернативен начин.

В тази връзка за успешно навлизане на медиацията в образованието е необходим консенсус на институционално ниво, който да даде посоката за законодателна промяна. Важна е ролята и на гражданското общество и поставянето на въпроса за обсъждане на полето на доктрината, предвид значимостта на тези механизми за правилното разбиране на проблематиката и предлагането на теоретични модели, които успешно могат да се реализират в последствие.

Представеният модел на УЦМ не претендира за изчерпателност с оглед на скорошното му създаване, но той е важна стъпка за въвеждането на медиацията в българското висше образование и разширяване на приложното ѝ поле.

Използвана литература

1. Александров, А., (2015), Извънсъдебни способности за решаване на трудови спорове, Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Т. 7. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2015, 231-246.
(Aleksandrov, A., (2015), Izvansadebni sposobi za reshavane na trudovi sporove, Aktualni problemi na trudovoto i osiguritelното право. Т. 7. S.: UI “Sv. Kl. Ohridski”, 2015, 231–246.)
2. Андреева, А., Йолова, Г., Благойчева, Хр., Александров, А., Банов, Хр. & Йорданов, Зл., (2020), Защита на индивидуалните субективни трудови права, Варна, 2020 г., Изд. „Наука и икономика“, с. 182
(Andreeva, A., Yolova, G., Blagoycheva, Hr., Aleksandrov, A., Banov, Hr. & Yordanov, Zl., (2020), Zashtita na individualnite subektivni trudovi prava, Varna, 2020 g., Izd. „Nauka i ikonomika“, s. 182)
3. Банов, Х., (2018), Довършване на откритите процедури за придобиване на научни степени след промените от април 2018 г. в Закона за развитието на академичния състав в Република България. – Норма, 2018, №4, с. 64-88;
(Banov, H., (2018), Dovarshvane na otkritite protseduri za pridobivane na nauchni stepeni sled promenite ot april 2018 g. v Zakona za razvitiето na akademichniya sastav v Republika Balcariya. – Norma, 2018, №4, s. 64-88;)
4. Банов, Х., (2018), Същност на промените от 2018 г. в правната уредба на развитието на академичния състав и тяхното значение за довършването на откритите процедури за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. – В: Законодателството за академичното развитие в Република България. София: Институт за държавата и правото – Българска академия на науките, 2018, с. 67-146.

- (Banov, H., (2018), Sashtnost na promenite ot 2018 g. v pravната uredba na razvitiето na akademichniya sastav i tyahното znachenie za dovarshvaneto na otkritite protseduri za pridobivane na nauchni stepeni i za zaemane na akademichni dlazhnosti. – V: Zakonodatelstvoto za akademichното razvitie v Republika Bulgariya. Sofiya: Institut za darzhavata i pravoto – Balgarska akademiya na naukite, 2018, s. 67-146.)
5. Димитрова, Д., (2016), Исторически традиции и тенденции за развитие на академичната автономия. Известия на Съюза на учените - Варна, Серия "Хуманитарни науки", 2016, 1, 63-69.;
- (Dimitrova, D., (2016), Istoricheski traditsii i tendentsii za razvitie na akademichnata avtonomiya. Izvestiya na Sayuza na uchenite - Varna, Seriya "Humanitarni nauki", 2016, 1, 63-69.)
6. Димитрова, Д., (2019), Съвременни тенденции в административното законодателство на България. Правото и бизнесът в съвременното общество : Сборник с доклади от 2-ра Национална научна конференция, 8 ноември 2019 г., Варна : Наука и икономика, 2019, 56-70.
- (Dimitrova, D., (2019), Savremenni tendentsii v administrativното zakonodatelstvo na Bulgariya. Pravoto i biznesat v savremenното obshtestvo : Sbornik s dokladi ot 2-ra Natsionalna nauchna konferentsiya, 8 noemvri 2019 g., Varna : Nauka i ikonomika, 2019, 56 - 70.)
7. Димитрова, Д., (2017), Форми и граници на академичната автономия. VIII международна научна конференция „Икономиката в променящия се свят – национални, регионални и глобални измерения (ИПС-2017), Варна: Наука и икономика, 1, 2017, 407-417.
- (Dimitrova, D., (2017), Formi i granitsi na akademichnata avtonomiya. VIII mezhhdunarodna nauchna konferentsiya „Ikonmikata v promenyashtiya se svyat – natsionalni, regionalni i globalni izmereniya (IPS-2017), Varna: Nauka i ikonomika, 1, 2017, 407-417.)
- <https://epale.ec.europa.eu/bg/blog/obrazovatelната-mediaciya-v-bulgariya-sshchnost-i-znachenie-v-socio-kulturen-i-obrazovaten>

За контакти: Доц. д-р Андрияна Андреева
Икономически университет – Варна
a.andreeva@ue-varna.bg